

IVN

Vereniging voor natuur en milieueducatie

De Wielewaal

(volgnr. 13)

Afd. Leek/Nietap

Jaargang 7, oktober 2007

Themanummer: Tussen Vredewold en Langewold

Losse nummers € 1,00

IVN – afdeling Leek / Nietap

Het IVN, Vereniging voor natuur- en milieueducatie, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN 176 afdelingen. Ongeveer 17.000 leden zetten zich actief in voor natuur en milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Samenstelling bestuur:

Voorzitter:	vacant	Lid:	Herman de Heer
Secretaris:	vacant	Lid:	Laus Paagman
Penningmeester:	Kees Nagelmaeker	Lid:	Ine Lagerwerf
		Asp.lid:	Madeleine v. Barneveld

Werkgroepen: Geen

Redactieadres afdelingsblad en secretariaat:

't Kaarnhuus 24
9356 EK Tolbert
tel. : (0594) 51 77 94 (na 19.00 h.)

Sluitingsdatum kopij volgend blad

31 maart 2008
(verschijnt eind april 2008)

Redactie: Herman de Meijer, e-mail: meysie@home.nl of ivnleek@home.nl

Contributie:

De leden van IVN-afd. Leek / Nietap betalen minimaal € 16,00,
gezinsleden minimaal € 3,00 en donateurs minimaal € 7,00 per jaar.

Ledenadministratie:

Nieuwe lidmaatschappen, verhuizingen, opzeggingen en overschrijvingen kunnen worden gemeld bij het afdelingssecretariaat. Opzeggingen en overschrijvingen vinden uitsluitend plaats per 1 januari van het navolgende jaar.

Omslag: Ontwerp door Willem Hovinga

Druk: Drukkerij “De Zijlen”

Website: <http://www.ivn.nl/leeknietap>

Inhoud:

<u>IVN- afdeling Leek / Nietap</u>	pg. 1
<u>Inhoud</u>	pg. 2
<u>Van de secretaris</u>	pg. 3
<u>Bezoek aan Borkener Paradies, 22 april 2007</u>	pg. 5
<u>Weidevogelfietstocht, 17 mei 2007</u>	pg. 7
<u>Tussen Vredewold en Langewold</u>	pg. 9
<u>Pasop ten noorden van de A7</u>	
<u>Geografie, door Jan Meijering</u>	pg. 11
<u>Kwelgevoelige vegetatie, door Ben Westerink</u>	pg. 14
<u>ACTIVITEITEN</u>	
<u>Van november 2007 tot half juni 2008</u>	pg. 17
-Landelijke natuurwerkdag, 3 november	pg. 17
-Landelijke IVN-dag	pg. 17
-GL: Kerstwandeling, 26 december	pg. 18
-Snertwandeling, 27 december	pg. 18
-Nieuwjaarsbijeenkomst, 18 januari	pg. 18
-GL: Wandeling Lettelberter petten, 20 januari	pg. 18
-GL: Concert met winterwandeling, 3 februari	pg. 18
-GL: Knoppen en boomsilhouetten, 17 februari	pg. 19
-GL: Paaswandeling en kinderactiviteit, 24 maart	pg. 19
-GL: Stinzeplanten, 30 maart	pg. 19
-GL: Wandeling om bergboezem, 13 april	pg. 19
-GL: Natuurmiddag voor de jeugd, 23 april	pg. 19
-GL: Vogelexcursie in Nanninga's Bosch, 26 april	pg. 20
-GL: Vroege vogels in Lettelberter petten, 4 mei	pg. 20
-GL: Veranderingen in Harensche Bosch, 17 mei	pg. 20
-GL: Bloemenexcursie, 27 mei	pg. 20
-GL: Vaarexcursie noordoever Leekstermeer, 11 juni	pg. 20
- 100 jaar Mycologische Vereniging. 4, 18 en 19 oktober	pg. 21
<u>Archeologie, door Bernard Versloot</u>	pg. 22
<u>Landgebruik of Landmisbruik, door Fokke Dijkstra</u>	pg. 24
<u>'Stroomdallandschap Dwarsdiep', door Herman Sips</u>	pg. 28
<u>De waarden en kansen van het gebied, door Nico Boele</u>	pg. 30
<u>Nachtvlinderavond, 18 mei 2007</u>	pg. 33
<u>Met de Nachtwachter op stap</u>	pg. 36
<u>AGENDA samenvatting</u>	pg. 39

Van de secretaris

Beste lezer,

Wat gaat een half jaar toch snel voorbij. De vorige keer schreef ik u met uitzicht op een bloeiende Judasboom, nu laat diezelfde Judasboom zijn blaadjes alweer vallen.

Wat is er in dit afgelopen half jaar weer veel gebeurd. Ik heb ze voor u geteld; zeven publieksactiviteiten van zeer verschillende aard, van een viertal vindt u een verslag in deze Wielewaal. Verder een Provinciale IVN-dag in het Oldambt, twee open dag bij heemtuin “Zeldzaam Mooi” en een groots opgezet symposium rondom het landschap aan de noordzijde van de A7.

Zoals gezegd, gedurende de afgelopen periode hebben we als IVN-afdeling meer dan gebruikelijk aandacht geschonken aan het landschap. Een specifiek landschap in dit geval, namelijk het gebied ten noorden van de A7, grotendeels grondgebied van de Gemeente Leek.

Overzichtskaart
symposiumgebied

Als lokale aanzet voor de ‘Groene Maand’, hebben we als bestuur een symposium georganiseerd waarin dit gebied centraal stond én nog steeds staat. Dit symposium, eerst door ons nog heel bescheiden als ‘minisymposium’ aangeduid, was in eerste instantie bedoeld om beleidsmakers en op velerlei wijze bij dit gebied betrokkenen om de tafel te krijgen. Het was dan ook niet publiek toegankelijk. Pas twee weken vooraf hebben we besloten nog een aantal geselecteerde IVN-leden uit te nodigen toen ons bleek dat er nog ruimte over bleef.

Omdat u als IVN-lid, de genodigden uitgezonderd, niet bij dit symposium aanwezig was zullen we deze Wielewaal gebruiken om u te informeren over wat de diverse sprekers die dag ten gehore brachten, tot welke stellingen en discussie dit leidde en tot waar het allemaal in heeft geresulteerd.

Vandaar voor de tweede maal in het bestaan van de Wielewaal, een themanummer.

Zoals gebruikelijk treft u in de Wielewaal een overzicht van de publieksactiviteiten voor het komende half tot driekwart jaar.

Omdat uw secretaris -overigens al sinds de algemene ledenvergadering in april ad interim- heeft besloten zijn bestuurswerkzaamheden te beëindigen, vindt er momenteel een herschikking van taken plaats in uw afdelingsbestuur. Dit heeft er mede toe geleid dat er nog geen vervolgprogramma voor volgend jaar is uitgewerkt. Met goedvinden van het Leekstermeerteam en team Westerkwartier van het Groninger Landschap liften we daarom het komend halve jaar mee met de door hen te organiseren activiteiten. Ook zij hebben een vol en veelzijdig activiteitenaanbod, u vindt het naast enkele IVN-activiteiten in het midden van het boekje.

Mocht u bereidt zijn het bestuur op welke wijze dan ook te versterken, c.q. taken op u te willen nemen, neem dan vooral contact op met een der bestuursleden.

Ik hoop dat u ook dit keer veel leesplezier aan deze Wielewaal beleeft.

Herman de Meijer
Scheidend afdelingssecretaris

Bezoek aan Borkener Paradies, 22 april 2007

Zondag 22 april bezochten we met 8 deelnemers ‘Das Naturschutzgebiet’ Borkener Paradies.

Het was prachtig weer, zonnig en droog. Dat het voorjaar dit jaar vroeg is, was af te lezen aan de sleedoornstruwelen. Toen we twee jaar geleden op 24 april naar het Hasbrucher Urwald gingen stond de sleedoorn volop in bloei, nu was deze struik op 22 april al uitgebloeid.

Het Borkener Paradies ligt vlak over de Duitse grens bij Emmen, bij de stad Meppen. Het is te bereiken via het plaatsje Versen. Het is een vrij klein reservaat van 30 ha. met een rivierduinenlandschap gelegen in een meander van de rivier de Ems. Het terrein wordt al eeuwen met runderen en paarden begraasd en biedt een afwisseling van open grasland, stuifduinen, struwelen en stukken gesloten eikenbos. Het vormt daarmee één van de weinige bewaarde voorbeelden van een bosweide ofwel Hudewald. De in open omgeving opgegroeide eiken hebben korte stammen, brede kronen en grillige vormen.

Kenmerkend voor het Borkener Paradies en soortgelijke begraasde terreinen is de ontwikkeling van fraaie zoom- en mantelvegetaties van doornstruiken, zoals hier te zien is van sleedoorn en meidoorn. Deze struiken breiden zich op de graslanden vegetatief uit. Door de doornstruiken beschermd tegen de begrazing

groeien jonge eikjes op en ontwikkelen een open bostype. Een belangrijk verschil met de bosreservaten zonder begrazing is dat er steeds flinke open graslanden en uitgestrekte struwelen zijn. Bovendien is de eik hier de overheersende boomsoort: hij doet het hier beter dan de schaduwhoutsoorten beuk en haagbeuk, die in de onbegraasde bossen juist domineren. Dit landschapstype is zeer rijk aan broedvogels en dagvlinders.

Hieronder treft u een lijstje met vogels, insecten, vlinders, planten en zoogdieren die we tijdens onze aanwezigheid hebben aangetroffen.

Vogels:

12 vinken, fitis, tjiftjaf, roodborst en winterkoning, pimpel- en koolmees, braamsluiper, 1 boomklever, 1 boompieper, grote bonte specht, matkopmees,

1 buizerd, 4 kieviten in aangrenzend boerenland, 2 nijlganzen, 5 wilde eenden, 1 fazant, 1 gele kwikstaart, 2 nachtegalen, 1 geelgors gehoord en gezien, 1 fuut, 1 blauwe reiger.

Insecten:

100-en mestzwemtorren in de paardenvijgen, 1 vuurjuffer, 1 hoornaarwesp

Vlinders:

23 witjes, klein en groot koolwitje plus geaderd witje, 4 citroenvlinders, 6 oranjetipjes, 1 landkaartje, 2 boomblauwtjes, 1 gehakkelde aurelia, , 2 dagpauwogen en thuis nagezocht; 1 aardbeivlinder

Planten:

waterranonkel, vele duinviooltjes, noordse walstro, knopig helmkruid in berm, hoornbloem, vele duinreigersbekken, 1 mosgal op mogelijk egelantier, 2-stijlige meidoorn, eik en haagbeuk, sleedoornstruweel, vlier enz.

Zoogdieren:

1 muskusrat

Duinviooltje

Herman de Meijer

Weidevogelfietstocht, 17 mei 2007

Hemelvaartdag 2007. Het is druk bij het Informatiecentrum Nienoord waar we rond 13.00 uur verzamelen voor een fietstocht om het Leekstermeer. De wijd en zijd bekende stoomdagen op Nienoord zijn aan de gang én er is een plantjesmarkt bezig. Toch verzamelen 17 fietsers zich om met ons de weidevogels rondom het Leekstermeer te gaan zoeken en bekijken. Het is niet superwarm, zo'n 13 °C, er is een matige wind, maar het is droog en maar half bewolkt. Goed fietsweer dus.

We besluiten tegen de klok in het meer te ronden. Nog maar net aangekomen in het open weidegebied horen we de eerste veldleeuwerik al hoog aan de hemel tierelieren. En de deskundigen op het gebied van vogelgeluiden herkennen al vrij snel een braamsluiper in een struik. We zien hem echter niet.

We zien een ooivaarspaar boven op een nest en bijzonder veel reigers, soms wel 5 bij elkaar in de weilanden. De echte weidevogels als tureluur, kievit, grutto, scholekster en veldleeuwerik laten zich geregeld zien en beluisteren. Echter, geen wulpen en geen watersnippen. Een tweetal deelneemsters staan op een gegeven moment geboeid in een berm naar het fluitenkruid te kijken. Ze hebben een groot aantal rood-zwarte kevers ontdekt. Uit latere determinatie blijkt het om de bloedcicade, de *Cercopis vulnerata*, te gaan. Verder fietsend zien we een graspieper op een hek, een paar rietgorzen in de pitrusruigte, een paar nijlganzen in een weiland en regelmatig langskomende en zelfs in de lucht biddende buizerds. Daar waar we dicht bij het meer kunnen komen zien we laag over het water scherende

boerenzwaluwen en een enkele kokmeeuw en zilvermeeuw. De gids vertelt dat recent nog een jonge kraanvogel zich aan de oevers van het meer ophield, wellicht een jong verdreven door het ouderpaar in het Fochteloërveen. En zo af en toe wordt ook wel eens een visarend en zelfs een zeearend op doortocht gemeld.

Tijdens de tocht wordt ook stil gestaan bij de toekomstige plannen voor dit gebied waarbij het Wetland Leekstermeer deel zal gaan uitmaken van een groot wetlandgebied waar bij overvloedige regen water kan worden opgeslagen. Dit kan leiden tot moerasontwikkeling en tijdelijk overstroomde gebieden.

Ook het welzijn van de weidevogels, de achteruitgang en de predatie al dan niet door de vos komen tijdens deze fietstocht aan bod.

Zo'n drie uur na vertrek zijn we weer terug bij het uitgangspunt, waarbij we op het laatst ook nog enkele futen, nog niet met jongen, zagen.

Wat we zagen (en/of hoorden) tijdens deze fietstocht:

-braamsluiper	-buiserd	-tjiftjaf
-rietgors	-koekoek	-grasmus
-tureluur	-grutto	-veldleeuwerik
-graspieper	-nijlgans (paar)	-reiger
-ooievaarspaar	-kievit	-fuut
-meerkoet	-wilde eend met jongen	
-aalscholver	-scholekster	-boerenwaluw
-zilverbreeuw	-kokmeeuw	-kraai
-kauw		
-zwaan (paartje)		

Herman de Meijer

Tussen Vredewold en Langewold

Pasop ten noorden van de A7

Onder deze werktitel vond op 31 augustus 2007 ons symposium plaats in de kantine van camping 'de Akkerhoeve' in Niebert.

Als IVN-afdeling Leek/Nietap hebben wij deze maand gebruikt om de aandacht te vestigen op een wat 'vergeten' gebied ten noorden van de A7. (Globale begrenzing: de weg van Sebaldeburen via Boerakker naar de A7, dan langs de A7 via Oostwold naar De Poffert, van daar via het Hoendiep langs Enumatil naar Zuidhorn en met als noordgrens de weg Zuidhorn-Niekerk-Oldekerk-Sebaldeburen).

Het gebied omvat de volgende polders: De Dijken, De Jammer, Tolberter Petten, De Drie Polders, Polder Vredewold en de Fanerpolder. Een veelzijdig gebied, maar in de ogen van de toerist of argeloze passant helaas niet meer dan een kaal, wat saai ogend, weidelandschap met her en der wat kleine lint- en kruisvormige nederzettingen.

Op de officiële uitnodiging hadden we de volgende doelstelling geformuleerd:

“Wij zouden willen dat u, deskundigen, geïnteresseerden en bewoners van dit gebied met andere ogen kunt kijken bij het doorkruisen van dit landschap. Het is niet zomaar een agrarisch polderlandschap, het heeft geschiedenis. En wat voor één...”

Daarom willen wij verbindingen leggen. Verbindingen tussen de verspreid aanwezige kennis, maar ook sociale verbindingen tussen diegenen die op zeer verschillende wijze gebruik maken van dit landschap, tussen diegenen die willen beschermen en ontwikkelen, beheren en beheersen, conserveren en consumeren.”

Landschap is niet alleen ruimte waarin mensen wonen, werken, reizen en recreëren. Het is ook het domein waar we herinneringen en emoties aan verbinden, waarin we onze mythen en verhalen projecteren. Landschap is daarmee een ruimte van beleving.

En hoe kan je landschap beter begrijpen, kennen, beschermen en dus beleven dan door kennis over het landschap op te bouwen.

Om dit te bereiken waren een zestal sprekers uitgenodigd om vanuit verschillende invalshoeken het gebied te beschrijven.

Na ontvangst, welkom en opening door ondergetekende en een programmatoelichting door dagvoorzitter Edward Mackenzie, ontrolde zich het volgende programma:

- Waar praten we over?	Een fotopresentatie van het gebied
- Het gebied gescand	Algemene inleiding Jan Meijering
- Natuur als baken	Inleiding door Ben Westerink
- Eerste ronde debat	Paneldiscussie aan de hand van stellingen
- Een waterig verhaal	Inleiding door Herman Sips
- Een ondergrondse zoektocht	Inleiding door Bernard Versloot
- Landgebruik of landmisbruik?	Inleiding Fokke Dijkstra
- Tweede ronde debat:	Publieksdiscussie aan de hand van stellingen over de waarden van het gebied en de wijze waarop die waarden veilig gesteld moeten worden
- Kansen voor het Westerkwartier	Afsluitende beschouwing Nico Boele

De 51 aanwezigen, vertegenwoordigers van in totaal twintig! bij het gebied betrokken organisaties, beleefden een bijzonder interessante dag waarop zoals ook de bedoeling was niet alleen de kennis over het gebied toenam, maar vooral ook sociale verbindingen werden aangegaan, c.q. vernieuwd of versterkt.

De inleidingen van de diverse sprekers vindt u verderop in deze Wielewaal.

Herman de Meijer

Deze foto prijkte op de uitnodiging, genomen nabij de Dijken.

Geografie, door Jan Meijering

Jan Meijering, fysisch geograaf, werkt als landinrichtingspecialist bij de Provincie Groningen. Co-auteur van bekende boeken over het Groninger land, zoals Golden Raand –Landschappen van Groningen.

Het landschap karakteriseren kan niet zonder in de eerste plaats naar de bodem te kijken. De bodem is het meest bepalend voor hoe het landschap er nu uitziet. De ruwe vorm werd al bepaald vanaf 500.00 jaar geleden en hierbij speelden de ijstijden een grote rol. Tot op heden werd het landschap verder gevormd en gekneed door natuurlijke elementen als stromend water, schuivend ijs en striemende wind. De bodem is dus werkelijk de onderlegger van het landschap.

Dijkstreek - Fanerweg

Aan de hand van een powerpointpresentatie vertelt Jan Meijering over de bodem van het gebied en het ontstaan ervan. De ijstijden Elsteriën en Saaliën met de tussenliggende kortere warme perioden en de inbraak van de Lauwerszee passeren de revue.

De afzetting van potklei (de bouwers van bedrijventerrein Leeksterveld kwamen het ook tegen!) en de vorming van tunneldalen vond plaats in de Elsteriënijs tijd (475.000 - 410.000 v. Chr.).

In de Saaliënijs tijd (370.000 - 130.000 v. Chr.) komen er stuwwallen en keileem, zwerfkeien.

In de Weichseliënijs tijd (115.000 - 10.000 v. Chr.) wordt dekzand afgezet en ontstaan er pingo's.

Soms herken je in dit gebied nog pingo's aan vreemde verbredingen in sloten. Een gaaf voorbeeld van een pingo is het zuidelijk van de A7 gelegen Bolmeer. Op goede hoogtekarten is te zien dat het gehele Zuidelijk Westerkwartier vroeger bezaaid is geweest met pingo's.

Op een hoogtekarte zien we het reliëf van het hele gebied. Leek en Tolbert liggen ± 2 meter boven NAP, het middengebied, het onderwerp van deze dag, ligt bijna 2 meter onder NAP.

Tallose watertjes kronkelden door dit gebied. Nog steeds is er na alle ontginningen een klein, kronkelend watertje over en bij Meijering en collega's staat dit stroompje bekend als het *Ravijn van Boerakker* (bij Boerakker, kruising Hendrik de Haanweg en Schilligepad).

Hoogtekarte met 'Ravijn van Boerakker'

Genoemd middengebied was een veengebied. Vanaf de hogere oevers van diverse watertjes is door de eerste aanwezige mensen de veenontginning ooit begonnen.

Het Kret was vanaf ca. 1800 een uitgestrekt petgatengebied; er werd natte turf gedolven.

Het Kret is in de jaren '30 van de vorige eeuw ontgonnen en werd open graslandgebied. Het heeft een hoog slootpeil. In Bakkerom en Pasop vind je nog petgaten. Verlanding van petgaten duurt zo'n dertig jaar en de natuurwaarde is zeer hoog, dankzij het schone kwelwater.

Duidelijk is dat dit gebied vroeger heel waterrijk was, Meijering toonde een dia met een reeks van eendenkooien (situatie vóór 1900) en eindigde zijn enthousiast betoog met: er is van al deze eendenkooien nu één teruggeplaatst, overigens niet op de oorspronkelijke plek.

De stelling van Jan Meijering: **De verstoorder van het landschap moet betalen!**

Jan Meijering dringt er op aan dat gemeentes eens in de 10 - 15 jaar hun bestemmingsplannen vernieuwen en nieuwe inzichten en opvattingen over landschap meenemen. De aanwezigen roept hij op: '**Zorg dat je aan tafel komt!**' De stelling van Meijering dat de verstoorder betaalt is een uitspraak om de discussie te stimuleren. Als voorbeeld noemt hij het bedrijventerrein Leeksterveld: de nieuwe industrieën die daar komen zouden voor de verloren gegane natuur moeten betalen. Op de vraag wat we aan geld hebben als de natuur er dan niet meer is, is zijn antwoord: deze gelden zouden gebruikt kunnen worden voor het in stand houden van de natuur op andere plaatsen (denk bijvoorbeeld aan de in het gebied nog aanwezige 500 kilometer houtsingels).

Een vraag uit de zaal waarom er in het Westerkwartier zoveel nieuwe huizen moeten komen, krijgt als antwoord van Meijering dat er een regiovisie van de provincie Groningen is, die uitbreiding in de buurt van de stad aan de westkant voorstaat. Er zijn elders in de provincie ook nieuwe landschappen ontstaan: denk aan de Blauwe Stad en Meerstad.

De gemeentes hebben eigen vrijheid om uit te breiden.

De Milieufederatie Groningen (IVN is er lid van) is gesprekspartner van de provincie. Zij worden wel gehoord, maar niet al hun ideeën worden overgenomen door de provincie. Zie bijvoorbeeld de weg door het Oude Riet-dal bij Zuidhorn en de bebouwing aan de noordzijde van de A 7 bij Marum.

Petgatencol complex Pasop

Op de vraag van de voorzitter waar men dan zou kunnen beginnen met **het uitoefenen van invloed** antwoordt Jan Meijering dat het, **als het er op aankomt, om de gemeentes gaat.**

Kwelgevoelige vegetatie, door Ben Westerink

Ben Westerink, biochemicus RUG, hoofd onderzoek Farmaceutische faculteit, maar vooral ook amateur-botanicus (naast amateur-historicus, en amateur-geograaf).

Ben Westerink deed in 1980 en 1990 onderzoek in het Westerkwartier en ontdekte toen een grote biodiversiteit van planten in dit gebied.

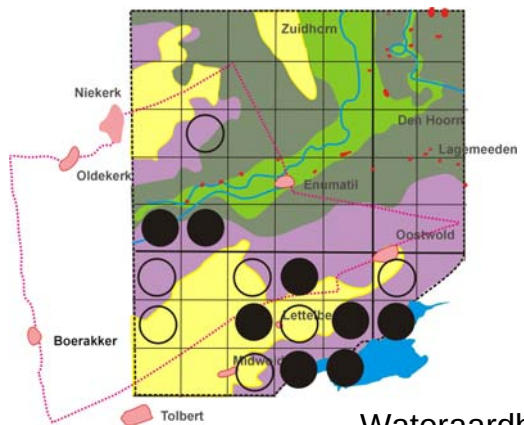
Het door hem onderzochte deelgebied overlapt het in het symposium besproken landschap ten dele.

De Mensumaweg is globaal de scheiding, alles ten oosten daarvan is door hem onderzocht.

Westerink bespreekt vooral de kwelgevoelige planten en hun achteruitgang in de laatste tien jaar.

De dotterbloem, de wateraardbei, de grote boterbloem, krabbescheer, watergentiaan en waterdrieblad zijn allen zeer achteruit gegaan.

Dotterbloem, watergentiaan en grote boterbloem komen hier en daar nog wel voor waar een veenondergrond aanwezig is, maar het wordt snel minder. Krabbescheer en watergentiaan vertonen een zeer sterke afname. Krabbescheer komt alleen nog voor nabij Enumatil en in 't Kret, watergentiaan is alleen nog bij 't Kret te vinden.

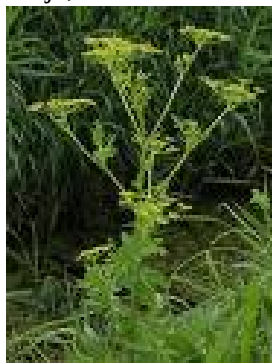
Wateraardbei

Het waterdrieblad lijkt geheel uit het gebied verdwenen te zijn.

De aanwezigheid van kwel is zeer sterk bepalend voor de botanische natuurwaarden in dit gebied.

Pastinaak komt nog wel steeds voor op de kleiruggen in het Westerkwartier, net als de slipbladige ooievaarsbek. Pastinaak is zelfs zo kleispecifiek dat je

het gebied doorkruisende letterlijk binnen 10 meter van geen Pastinaak in een strook vol met Pastinaak terecht kunt komen. Indien dit laatste het geval is dan weet je; hier zit klei!

Inversierug, dus klei!

Pastinaak

Ondanks de achteruitgang van vele kwelgevoelige soorten signaleert Westerink ook nieuwe kansen in het gebied.

Westerink vertelde dat hij recent is gaan kijken wat er groeit in de nieuw gereconstrueerde petgaten nabij Pasop. Nu is het vooral nog veel riet, lisdodde en biesen, maar de eerste tekenen van verlanding beginnen zichtbaar te worden.

De natuurontwikkeling aan De Dijken biedt nieuwe kansen voor botanische variëteit.

En hetzelfde geldt voor het nieuwe waterbergingsgebied, de bergboezem tussen Enumatil en de A7.

Westerink besloot zijn inleiding met de opmerking dat het gebied nog steeds een prachtig landschap biedt en hier en daar nog vrijwel ongeschonden is.

Als waarschuwing gaf hij het publiek de volgende stelling mee: Met de natuur als baken dreigt het cultuurlandschap vergeten te raken. **Als je te veel 'aan natuur doet', dreigt het cultuurlandschap te verdwijnen!**

Een tweede door hem ingebrachte stelling; **met alle nieuwe functies die het gebied krijgt dreigt dit gebied te verrommelen.**

Waar het kronkelt, dient men alert te zijn!!

Hier een oude priel uit de tijd dat de zee nog het land in kwam.

Desgevraagd legt Westerink uit wat hij met verrommeling bedoeld. Westerink (die een grote rol speelde in het plaatsen

van Middag-Humsterland op de Unesco-lijst) legt uit dat het gaat om verstoring van de samenhang in een gebied als gevolg van een combinatie van verschillende ingrepen: huizenbouw, industrie (-terreinen), egalisering van bestaande hoogtes in het landschap, sloten die verdwijnen, etc. Het landschap wordt hierdoor moeilijker 'leesbaar', de cultuurhistorie van het landschap verdwijnt zo onherroepelijk en onomkeerbaar.

Alle genoemde ingrepen horen in de 'bestemmingsplannen buitengebied' van de gemeentes opgenomen te worden. Bescherming van reliëf is bijvoorbeeld nog geen onderdeel van de bestaande bestemmingsplannen. In de Dijkstreek (bij Enumatil) zou bijvoorbeeld weer aandacht voor het oude reliëf moeten komen. Er zou dan wel een vergoeding aan de boeren tegenover moeten staan om dit reliëf in stand te houden.

ACTIVITEITEN

Van november 2007 tot half juni 2008

Landelijke natuurwerkdag, 3 november

Voor de 7^e maal vindt dit jaar de natuurwerkdag plaats. Vorig jaar hebben 6.000 volwassenen en 3.000 kinderen gewerkt in natuur en landschap. Er is geplagd op blauwgraslanden; opslag verwijderd van heideterreinen en veengebieden en er zijn lanen opgesnoeid. Ook zijn er broeihopen gemaakt voor slangen; zwerfvuil opgeruimd uit natuurgebieden, vennetjes schoongemaakt, sloten gedregd en kikkerpoelen opgeschoond.

Daarnaast zijn wandelpaden hersteld, wilgen geknot en heggen gesnoeid. Kortom, er is heel veel werk verricht waarmee de natuur erg geholpen is!

Ook dit jaar zal er op veel plaatsen in het land worden gewerkt. Als afdeling hebben wij op deze dag zelf geen activiteiten. U kunt dan ook informatie vergaren of uzelf opgeven voor natuurwerkactiviteiten in uw buurt via www.natuurwerkdag.nl

-Zaterdag 3 november, 9.00 – 16.00 uur.

Landelijke IVN-dag ‘Kijk over je grenzen’, zaterdag 24 november

Ook dit jaar is er een IVN Dag voor alle IVN'ers: beroepskrachten en vrijwilligers. Op safari in de Beekse Bergen, interessante ontmoetingen met Belgische collega's van CVN, inspiratie opdoen voor nieuwe projecten en gewoon lekker bijkletsen met andere IVN'ers.

IVN'ers ontvangen een gratis toegangsbewijs voor de Beekse Bergen en een gratis lunch. Reis- en parkeerkosten zijn voor eigen rekening. De pendelbus vanaf station Tilburg en/of Den Bosch naar de Beekse Bergen is gratis.

Schrijf je nu in. Dat kan bij voorkeur via e-mail: m.blok@ivn.nl ('IVN-dag' vermelden in het onderwerp van de mail) of via de antwoordkaart in de jongste "Mens en Natuur".

Introducés zijn welkom. Elk IVN-lid kan maximaal drie introducés meenemen. Voor hen is de toegangsprijs € 7,50 (normaal € 15,95)

- Zaterdag 24 november, gehele dag

- Safaripark Beekse Bergen in Hilvarenbeek!

G.L.: Kerstwandeling, woensdag 26 december

Een kerstwandeling met stol en wijn in het Leekstermeergebied. Na afloop kerststol met koffie en glühwein en voor de kinderen limonade en chocolademelk.

- Woensdag 26 december, 10.00 – 12.00 uur
- Vertrek vanaf infopaneel aan de Hooilanden 12 te Lettelbert.
- Kosten € 2,50 voor volwassenen, kinderen gratis

Snertwandeling, donderdag 27 december

Nog geen verder gegevens bekend

Nieuwjaarsbijeenkomst, vrijdag 18 januari 2008

Kent u alle leden van IVN-Leek/Nietap?

Wilt u wel eens gezellig onder elkaar zijn zonder direct met natuurzaken bezig te zijn?

Wij, het afdelingsbestuur, in ieder geval niet (eerste vraag) en ja (tweede vraag).

Vorig jaar organiseerden we voor het eerst zo'n bijeenkomst, waarbij de gezelligheid centraal staat. We weten nu nog niet hoe en nog niet waar. We weten al wel de datum.

Uiteraard wordt u hier te zijner tijd nader over geïnformeerd.

- Vrijdagavond 18 januari 2007

Plaats, nu nog niet bekend.

G.L.: Wandeling door Lettelberter Petten, zondag 20 januari 2008

Gidsen van het Groninger landschap laten u de Lettelberter petten in het winterseizoen zien.

- Zondag 20 januari, 10.00 uur. Geen kosten.
- Vertrek vanaf infopaneel aan de Hooilanden 12 te Lettelbert.

G.L.: Concert met aansluitend winterwandeling, zondag 3 februari

Het Groninger landschap organiseert een concert in het kerkje van Nuis met aansluitend een wandeling door het Coendersbos.

- Zondag 3 februari, 14.00 – 16.00 uur.
- parkeerplaats Coendersborch, Oudeweg 15 in Nuis.
- Kosten € 3,50. Vooraf aanmelden via 050-5892714.

G.L.: Knoppen en boomsilhouetten, zondag 17 februari

Tijdens een wandeling door de Lettelberter Petten zullen vooral de knoppen van bomen en struiken alsmede boomsilhouetten centraal staan.

- Zondag 17 februari, 10.00 uur. Geen kosten
- Vertrek vanaf infopaneel aan de Hooilanden 12 te Lettelbert.

**G.L.: Paaswandeling en kinderactiviteit (i.s.m. Dagbl. v.h. N.),
maandag 24 maart**

Op deze Paasmaandag ontvangt het Groninger landschap u graag op de boerderij aan de Hooilanden voor een wandeling door het Pettengebied.

Voor de kinderen is er een kinderactiviteit.

- Maandag 24 maart, 10.00 uur. Kosten nog onbekend.
- Hooilanden 12 te Lettelbert. Vooraf aanmelden via 050-5892714.

**G.L.: Stinzeplanten bij het Iwema Steenhuis te Niebert,
zondag 30 maart**

Het Iwema Steenhuis te Niebert, het enige nog vrijwel authentieke steenhuis in Groningen, bezit een schat aan stinzeplanten in de aanliggende tuinen.

- Zondag 30 maart, 14.00 – 15.30 uur. Geen kosten.
- Iwema Steenhuis, 't Pad 15, Niebert,

G.L.: Wandeling om de Bergboezem bij Lettelbert, zondag 13 april.

Ooit een open weideland, nu een groot natuurgebied dat tevens dienst doet als bergboezem bij grote regenval. Een gebied waar veel watervogels zich uitstekend thuis voelen.

- Zondag 13 april, 10.00 – 13.00 uur. Geen kosten.
- Vertrek vanaf infopaneel aan de Hooilanden 12 te Lettelbert.

G.L.: Natuurmiddag voor de jeugd, woensdag 23 april.

Voor de jeugd vanaf ca. 6 tot 12 jaar zijn er deze middag natuuractiviteiten gepland bij de Coendersborg in Nuis.

- Woensdag 23 april, 14.00 – 16.30 uur
- Parkeerplaats Coendersborg te Nuis. Vooraf aanmelden via 050-5892714.

G.L.: Vogelexcursie in Nanninga's Bosch, zaterdag 26 april.

Al vroeg worden op deze voorjaarsochtend de eerste vogels wakker. Nog niet gestoord door verkeers- of ander lawaai zijn de verschillende vogelgeluiden goed te horen en te onderscheiden.

En als u goed kijkt zult u ze ook te zien krijgen, al dan niet op aanwijzen van deskundige gidsen.

- Zaterdag 26 april, 6.00 – 8.00 uur. Geen kosten.
- Nanninga's Bosch. Weg Bolmeer, bij informatiebord ter hoogte van huisnr. 4 in Zevenhuizen.

G.L.: Vroege vogelwandeling in de Lettelberter petten., zondag 4 mei.

Gelijksoortige excursie als de voorgaande, maar nu in de Lettelberter Petten waar weer heel andere vogels voorkomen.

- Zondag 4 mei, 5.00 uur Geen kosten.
- Vertrek vanaf infopaneel aan de Hooilanden 12 te Lettelbert.

G.L.: Veranderingen in het Harensche Bosch, zaterdag 17 mei.

Het Harensche Bosch is aan veranderingen onderhevig. Daarover gaat deze excursie die u tekst en uitleg geeft.

- Zaterdag 17 mei, 14.00 – 16.00 uur. Geen kosten.
- Harensche Bos; Weg Bolmeer, ter hoogte van huisnr. 9 in Zevenhuizen.

G.L.: Bloemenexcursie in graslanden langs Leekstermeer, di. 27 mei

In deze tijd staat een groot deel van de Nederlandse inheemse flora in uitbundige bloei. Gidsen van het Groninger landschap nemen u mee naar de noordoever van het Leekstermeer om de daar bloeiende flora te gaan zien.

- Dinsdag 27 mei, 19.00 uur. Geen kosten.
- Vertrek vanaf infopaneel aan de Hooilanden 12 te Lettelbert.

G.L.: Vaarexcursie Leekstermeer noordoever, woensdag 11 juni.

Met gidsen van het Groninger landschap vaart u langs de noordoever van het Leekstermeer.

- Woensdag 11 juni, 19.00 uur. Kosten nog onbekend.
- Vertrekpunt nog onbekend.

Om alvast in uw agenda te noteren; de volgende activiteiten:

100 jaar Nederlandse Mycologische Vereniging, zaterdag 4 oktober 2008

De Nederlandse Mycologische Vereniging bestaat in 2008 honderd jaar. Al die jaren houdt deze vereniging, nu bestaande uit ruim 700 leden, zich intensief bezig met de bevordering van de kennis van paddenstoelen. In het kader van dit jubileumjaar willen zij de paddenstoelen onder de aandacht van een breder publiek te brengen

Op deze zaterdag zal de vereniging door het gehele land en in elke provincie excursies organiseren om zoveel mogelijk mensen kennis te laten nemen van de paddenstoelen in hun omgeving

Zaterdag 18 en zondag 19 oktober 2008

Groot publieksevenement op het landgoed Hoekelum bij Ede.

Onder het motto “eens in de honderd jaar” vindt er iets plaats dat in meer dan vijftig jaar in Nederland niet heeft plaatsgevonden, namelijk een paddenstoelen tentoonstelling, waar honderden soorten paddenstoelen te zien zullen zijn en voldoende specialisten rondlopen om tekst en uitleg te geven. Dit in het kader van 100 jaar Nederlandse Mycologische Vereniging.

Op het hoogtepunt van het paddenstoelenseizoen kan het publiek twee dagen lang een kijkje nemen in de boeiende wereld van de paddenstoelen en erachter komen hoe belangrijk paddenstoelen zijn binnen de kringloop van de natuur.

Er worden diverse activiteiten voor kinderen en volwassenen georganiseerd.

N.B.1: Tenzij anders vermeldt geldt voor alle IVN-activiteiten dat deze voor IVN-leden, donateurs en adverteerders gratis zijn. De prijzen voor niet leden zijn vastgesteld op € 2,00 en voor kinderen tot 12 jaar € 1,00.

Voor de door het Groninger Landschap (G.L.) georganiseerde activiteiten gelden andere tarieven dan voor IVN-activiteiten.

N.B.2: Bij onze activiteiten zijn honden, ook aangelijnd, i.v.m. eventuele verstoring van vogels en wild niet welkom.

Archeologie, door Bernard Versloot (met Geert Venema als secondant)

Bernard Versloot, amateur-archeoloog uit Niekerk, samenwerkend met amateur-archeoloog Geert Venema uit Boerakker, beiden lid van de Werkgroep Landschap en Archeologie Westerkwartier.

Bernard Versloot had voor zijn inleiding als werktitel ‘een ondergrondse zoektocht’ meegekregen, zelf wilde hij daaraan toevoegen: ‘, die bovengronds begon’. In de symposiumruimte hadden beide archeologen hun vondsten tentoongesteld. Voor de meeste aanwezigen waren deze vondsten een grote verrassing.

In zijn bijdrage neemt hij m.n. de zuidwestelijke hoek van het gebied onder de loep.

De zuidelijke dalrand van het dal van het Oude Diep werd in de prehistorie gekenmerkt door een aantal zijriviertjes die de hogere gronden aldaar doorsneden, samenvloeiden en naar het noorden toe uitmondden in het Oude Diep.

In dit gebied zijn vooral de laatste 10 jaar veel ontdekkingen gedaan uit vooral de perioden van de Midden Steentijd (8500-4000 v. Chr.) en de Nieuwe Steentijd (4500 – 2000 v. Chr.)

Uit de periode 3.000 - 2000 v Chr., de tijd van de Trechterbekercultuur, de cultuur van de Hunebedbouwers, zijn er pijlpunten gevonden.

Voor de kennis van de prehistorie van het ZWK is het gebied van groot belang.

Het blijkt in delen van bovengenoemde perioden regelmatig bewoond te zijn geweest.

In het Mesolithicum, rond 7.000 v. Chr. werden zandkopjes en -ruggen regelmatig bezocht door rondtrekkende groepen jager-verzamelaars.

Aan de rand van de Tolberter Petten (eerdere opgravingen) zijn uit die tijd vuurstenen voorwerpen gevonden, o.m. krabbers en stekers.

Van de kampplaatsen zijn op verschillende plaatsen restanten teruggevonden in de vorm van haardkuilen en duizenden stuks bewerkt vuursteen. Niet duidelijk is of deze haardkuilen voor langere perioden werden gebruikt, of enkel bij de toevallige aanwezigheid van jager-verzamelaars.

Enkele locaties zijn nader onderzocht en zo beschikken we nu over een aantal C14 gedateerde locaties.

Uit het laatste deel van de Nieuwe Steentijd zijn vooral op de hogere zandige gronden veel vondsten gedaan. De mens had zich als boer in het gebied gevestigd en er was dus sprake van permanente nederzettingen.

Vóór het, ten behoeve van bedrijventerrein Leeksterveld, op de schop gaan van het gebied tussen de (nu afgebroken) boerderij Lage Traan en boerderij Hoge Traan namen de archeologen de kans waar om opgravingen te doen. Rond boerderij de Hoge Traan (ooit een kloosteruithof) aan de Noorderweg tussen Boerakker en Pasop, op het dekzand, woonden 10.000 jaar v Christus (de tijd van de Tjongercultuur) al mensen, zoals blijkt uit vondsten van stenen bijlen. Naast veel prachtige voorwerpen als bijlen en pijlspitsen zijn er twee graven gevonden, waarvan uit één nog de zeer bijzondere grafgiftten geborgen konden worden tijdens archeologisch onderzoek op het terrein van het voormalige AZC.

Belangrijke vondsten van de laatste jaren uit de Klokbekecultuur (dat is de laatste periode van het Stenen Tijdperk) zijn steengruisconcentraties; bij het maken van klokbekers werd klei namelijk gemengd met steengruis. Ook werd een verbrand varkensbot uit die periode gevonden. Maar mooier nog is de onlangs gevonden fraai bewerkte potscherf, eveneens uit genoemde periode. Na de Nieuwe Steentijd verbleef men nog enkele honderden jaren in het gebied, tijdens de Bronstijd. Uit deze perioden zijn nog enkele vondsten bekend.

Uit de late Bronstijd en IJzertijd zijn geen voorwerpen gevonden.

Het lijkt erop dat men daarna het gebied heeft verlaten, mogelijk omdat de oprukkende veengroei het bewoonbare areaal te klein maakte, wellicht ook door een rijzende zeespiegel.

Pas van de Middeleeuwen (500-1500 AD) zijn weer vondsten bekend, o.a. op akkers gevonden kogelpotscherven.

De bewoning lijkt te zijn begonnen op het veen, daarna trok men naar de zandruggen.

Het gebied was toen belangrijk door het voorkomen van potklei aan het oppervlak.

De naam Potaardelaan herinnert nog aan de productie van aardewerk in dit gebied.

De laatste jaren zijn er verscheidene fragmenten van ovens gevonden.

Uit deze periode kennen we verder een waterput die gevonden is op het AZC terrein en een omgracht terrein dat waarschijnlijk op te vatten is als een plaats waar een kloostervoorwerk heeft gestaan.

Stelling: *zorgvuldig omgaan met archeologische vindplaatsen is noodzakelijk, want eenmaal verstoord is voor altijd verloren.*

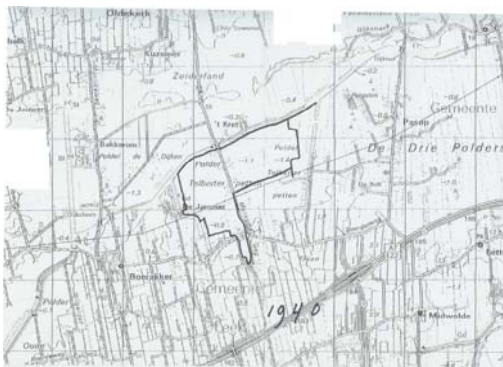
Landgebruik of Landmisbruik, door Fokke Dijkstra

Fokke Dijkstra, veehouder aan de Noorderweg in de Tolberter Petten, lid van de agrarische natuurvereniging Boer en Natuur Zwk.

Omdat een landschap alleen kan gedijen bij gebruik en alleen kan blijven bestaan door onderhoud en beheer hebben we voor het symposium ook iemand uitgenodigd die in het betrokken gebied zijn boterham moet verdienen. Fokke Dijkstra, naast veehouder tevens actief lid van de vereniging Boer en Natuur Zwk, is bereid onder de titel “Landgebruik of Landmisbruik” een presentatie te houden.

Hij begint zijn verhaal met een beschouwing over de Tolberter Petten uit het verleden.

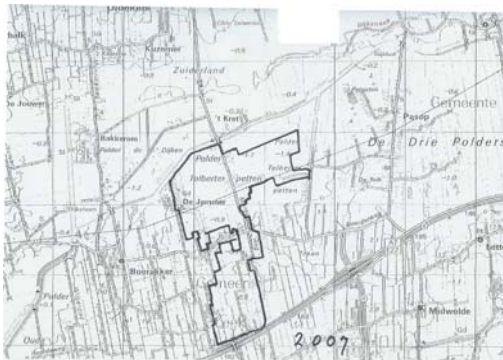
In 1939-1940 vestigden zich 8 (Friese) boeren in de toen pas ontgonnen Tolberter Petten, waaronder Dijkstra's vader. De bedrijfsgrootte varieerde van 12 tot 28 ha, het waren overwegend gemengde bedrijven, dus met wat akkerbouw en wat veeteelt.

1940

Nu, in 2007, zijn in dit, qua oppervlak ongeveer verdubbelde, gebied nog 4 bedrijven gevestigd in grootte variërend van ca 20 ha tot 115 ha. De gemiddelde grootte is 60 ha.

Alle vier zijn volledige melkveehouderij bedrijven met gras en snijmaïs.

2007

Het bedrijf waarop dhr. Dijkstra sr. zijn beroep uitoefende was in 1940 een pachtbedrijf van 19 ha. groot. Hiervan was 7 ha. als akkerbouwland in gebruik. De veestapel bestond in dat jaar uit 12 koeien met jongvee.

In 1964 was de 19 ha. enkel nog in gebruik als gras en weideland voor de toen 30 melkkoeien.

De mechanisatie en schaalvergroting kwamen in die jaren op gang, dat leidde tot verhuizing naar de huidige bedrijfslocatie met in dat jaar een bedrijfsgrootte van 28 ha.

Tussen 1964 en 2007 is het bedrijf in stappen gegroeid van 28 ha. toen naar 115 ha. nu met 93 ha. grasland en 22 ha. maïs. Per jaar wordt er nu 1.500.000 liter melk geproduceerd.

Een bedrijf, ook al is het gelegen in een voormalig veenontginningsgebied, ontkomt natuurlijk niet aan vernieuwing, schaaluitbreiding en regelgeving.

In 1973 werd een ligboxenstal gebouwd, in 1979 nam dhr. Fokke Dijkstra het bedrijf over van zijn vader en werd het een maatschap. In 1985 werd het melkquotum ingevoerd en voor dit bedrijf vastgesteld op 500.000 liter per jaar. Vanaf 1998 is het Mineralenaangiftesysteem (MINAS) ingevoerd. En in 1986 werd de EHS vastgesteld waar de Tolberter Petten aan raken. 1990 was het jaar waarin de mestsilo werd gebouwd. In 1993 gevolgd door de uitbreiding van de ligboxenstal, in 2000 de bouw van een jongveeststal en in 2002 de aanschaf van een melkrobot.

In 2006, voorlopig als laatste maatregel, werd de mestwet aangenomen.

Het huidige bedrijf

Het aanwezige landschap, eigenlijk enkel de bodem, wordt dus gebruikt om een inkomen te vergaren met als opbrengst/product voor de consument; voedsel.

Agrariërs worden tegenwoordig steeds meer gestimuleerd om ook taken op het gebied van landschapsbeheer en/of weidevogelbeheer op zich te nemen. We spreken dan over ‘agrarisch natuurbeheer’.

Boeren worden meer en meer ingezet bij agrarisch natuurbeheer. Soms is de motivatie van de boer zelf voldoende om deze stap te nemen, vaak ook wordt via een vergoedingenregeling getracht de gebruiker tevens tot beheerder en beschermer te maken. Denkend aan landschapsonderhoud is in ons gebied in het bijzonder het houtsingelbeheer en het botanisch beheer belangrijk.

Ook op het gebied van weidevogelbeheer valt nog wel wat winst te behalen

Zo zou de conclusie kunnen worden getrokken dat naast voedselproducent de boer tevens een landschapsbeheerder zou kunnen zijn.

De agrarische natuurvereniging Boer en Natuur Zwk is op dit moment druk bezig met een tweetal projecten om te bevorderen dat landschapselementen worden onderhouden en de natuurwaarde van het ZWK wordt versterkt.

Men doet dit via het project HoutSingelWarmte Zwk bv en de st. De Dotterbloem.

HSW Zwk bv, stimuleert boeren om het hout dat vrijkomt bij het snoeien en onderhouden van houtsingels aan te bieden aan een biomassacentrale waarbij door verbranding water wordt verwarmd dat wordt ingezet om woningen en het gemeentehuis te verwarmen.

Door voor het snoeihout een vergoeding te geven hoopt men dat de houtsingels op lange termijn ook in stand gehouden kunnen worden.

Via de st. Dotterbloem wordt getracht vrijkomende agrarische landbouwgronden op te kopen en deze zodanig te gaan beheren dat de natuurdoelstellingen bijv. weidevogelgebied of botanisch beheer kunnen worden gehaald.

Fokke Dijkstra is op al deze drie gebieden actief en is dus voedselproducent (melk), agrarisch natuurbeheerder (houtsingelbeheer, botanisch beheer en weidevogelbeheer) en energieverstrekker (hout van de houtwallen wordt al gebruikt in Marum voor verwarming).

Zijn stelling: **de agrarische ondernemer is de beste landschapsbeheerder.**
Voor mozaïekbeheer, instandhouding houtsingels, e.d. moeten
substantiële vergoedingen worden uitgetrokken

De stelling levert een reactie uit de zaal: in de jaren '50 was dit een mooi gebied met veel weidevogels, veel natuur. De boeren waren overal aanwezig. Als je de boeren met niet te grote bedrijven niet meer zou hebben, zou het niet beter, maar slechter worden. Spreker houdt wel van die versnippering. Dijkstra meent dat het onderhoud van het landschap zoals de boeren dat nu doen goed is, maar als de maatschappij veranderingen in het landschap wil, dan willen de boeren dit wel realiseren. Maar, maar dan wel met vergoeding. Sinds 3 jaar doen veel boeren bijvoorbeeld betaald mee aan het 'bonte weiderand-project'.

‘Stroomdallandschap Dwarsdiep’, door Herman Sips

Herman Sips, lid van het dagelijks bestuur Waterschap Noorderzijlvest, voorheen wetlandwacht Leekstermeergebied

Herman Sips kreeg als opdracht een en ander te vertellen met als titel: “Een waterig verhaal”.

En dat deed hij met verve. In en gloedvolle presentatie vertelde hij hoe het gebied waarover we nu spreken onderdeel is (als ‘Dwarsdiepgebied’) van één groot en compleet stroomgebied. Dit stroomgebied loopt vanaf het Fochteloërveen tot aan de Waddenzee. En met compleet bedoelt hij dat het, het gebied omvat vanaf de plaats waar het water neervalt en in de grond zijgt, tot de plaats waar het via sluizen de Waddenzee in wordt gespuid.

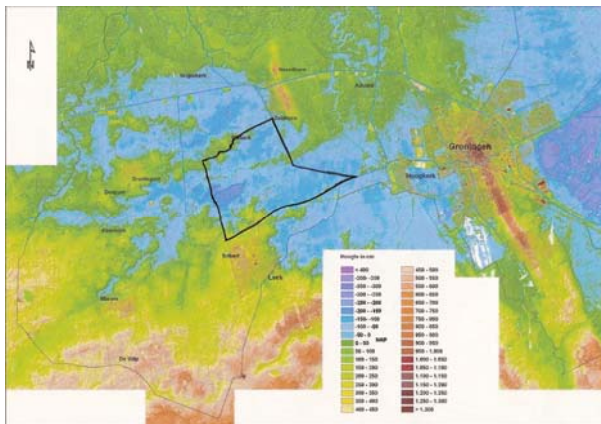
Ons gebied is daarvan het laagst gelegen, het vormt als het ware een put.

Vroeger waren er allemaal kleine polders met eigen waterschappen die ieder op hun manier probeerden het water naar het naburige waterschap af te voeren. Zo waren er in 1960 nog meer dan 300 waterschappen in Nederland actief. Langzaam maar zeker werden de waterschappen steeds groter, iets wat de werkbaarheid beslist ten goede kwam.

Bij veel wateroverlast was tot nog niet zo lang geleden het antwoord om dit zo snel en via een zo recht mogelijk tracé af te voeren naar zee. Dat dit o.a. tot verdroging heeft geleid mag bekend zijn.

De tegenwoordige inzet is steeds vaker tijdelijk opslaan van het water na overvloedige regen, bufferen noemt men dit, en daarna geleidelijk afvoeren. In het stroomgebied van het waterschap Noorderzijlvest was zo’n waterberging goed te realiseren geweest in de lage gebieden in het Westerkwartier: de Dijken en de Tolberter Petten. Hiervoor was indertijd 40 miljoen beschikbaar.

Hoogtekaart met symposiumgebied duidelijk in het laagste deel.

Deze waterberging is, mede door sterk verzet vanuit de bevolking, niet doorgegaan. De waterberging komt nu in Noord Drenthe (zie de *Wielewaal van oktober 2006*). Sips stelt dat door waterberging bij De Dijken (Dijkweg, Boerakker) af te wijzen een gouden kans is gemist. Het is het laagste gebied ($\pm$ 2 meter onder NAP) in het hele stroomgebied, maakt nu deel uit van de EHS en er wordt behoorlijk aan natuurontwikkeling gedaan. “Was het niet fantastisch geweest” zo zegt hij: “om van dit gebied niet alleen een groene, maar tevens een blauwe ader te maken die als “stroomdallandschap Dwarsdiep” vanuit het westen aansluiting had kunnen vinden bij de Drentse bekensystemen die alle uiteindelijk in het Reitdiep uitkomen”. Overigens erkent hij dat vanuit het waterschap hier wellicht te fors op is ingezet waarbij de publieksvoorlichting te kort heeft geschoten.

Sips pleit ervoor dat er wat aan die lappendeken van bergingspoldertjes gedaan wordt, want ruimtelijkeordeningskwaliteit gaat nu eenmaal gepaard met *grootschaligheid en zoneringen*. Er moet volgens hem een *robuuster waterbeleid* komen.

De WILG (Wet Investeren Landelijk Gebied) en de KRW (Kaderrichtlijn Water) bieden een tweede kans. Natuurontwikkeling en waterberging gaan hand in hand met de Ecologische Hoofdstructuur.

Sips gebruikte in zijn betoog de mooie betiteling ‘het Stroomdallandschap Dwarsdiep.’ Dit gebied zou eenzelfde kwaliteit als het stroomdallandschap van de Drentse A moeten krijgen!

Sips’ stelling is : ***Pas op het Dwarsdiep! Ontwikkel de sloot tot de levensader van het gebied.***

Een van de discussierondes begint met een vraag van de dagvoorzitter over de versnippering in waterhoogtes in dit gebied. Als hij het goed begrepen heeft, dan is grootschaligheid en zonering nodig. Herman Sips licht toe dat de kern van het gebied de natuur moet zijn: de blauwe assen bij Matsloot lenen zich daar goed voor.

Hiervoor is een bepaalde schaalvergroting nodig, want anders is kwaliteit niet haalbaar.

Uit de zaal komen verschillende reacties. Dit gebied is te klein!, want iedere beheerder van grond wil zijn eigen waterpeil, voor sommigen hoog, voor anderen laag.

De waarden en kansen van het gebied, door Nico Boele

Nico Boele, opzichter StaatsBosBeheer en op vele fronten actief ten behoeve van het Westerkwartier

Nico Boele van Staatsbosbeheer, ook voorzitter van Werkgroep Streekinitiatief Westerkwartier (WSI), is gevraagd commentaar op het naar voren gebrachte te leveren.

Boele merkt in zijn (na)beschouwing allereerst op dit een mooie en waardevolle dag te vinden.

Hij is zeer onder de indruk van de grote betrokkenheid. Hij realiseert zich dat de meeste aanwezigen hier wonen en hier zijn opgegroeid, terwijl SBB sinds de jaren 70 in een tijd van toenemende spanningen tussen landbouw en natuur het eigendom over een groot gebied (700 ha.) heeft verworven.

Hij is verrast door de vele opgravingen van de archeologen en dit moet tot het besef leiden dat er ook in de toekomst zorgvuldig met onze bodemschatten

moet worden omgegaan. Denk aan de archeologie voordat er een schop de bodem ingaat!

Hij refereert aan de problemen die SBB destijds heeft gehad bij het "typeren" van het landschap. Plannen moesten worden gemaakt en aangepast terwijl de wereld doorging. Hij herinnert aan de veranderingen in de landbouw, rond het

waterpeil en rond de veenstructuren, terwijl het kunstmatig vasthouden aan oude idealen in veel gevallen niet aan de orde kon zijn. Een andere aanpak is nodig. Als je nu rondloopt in dit gebied dan zie je dat het grote midden weg is. Je ziet nauwelijks weidevogels en koeien meer in de wei. Het landschap wordt ruiger. Voorbeeld: De Dijken. *Weidevogelbeheer is zo langzamerhand achteruitkijkspiegelbeheer.* We zien niet veel kieviten en grutto's meer in de weilanden, maar - er zijn andere soorten voor in de plaats gekomen.

Boele spreekt zijn waardering uit voor de historische diepgang van Jan Meijerings' betoog waarvan de conclusie moet zijn dat *kennis van het gebied altijd vertrekpunt* moet blijven.

Hij is het eens met diens stelling dat wie de natuur beschadigt daarvoor moet betalen maar wijst er wel op dat *in de meeste gevallen een betere afstemming vooraf verstandiger is. In dit verband vraagt hij zich af of een samengaan van de 4 gemeentes in het Westerkwartier niet beter zou zijn. Hij wil daar in ieder geval sterk voor pleiten*, want nu maken vier gemeentes nog ieder hun eigen plannen en dat ook voor slechts vier jaar!

Vanuit één bestuur over het gebied zou verrommeling en achteruitgang tegengegaan kunnen worden.

Van het hoogste belang is dat er een visie op het gebied ontwikkeld gaat worden (denk aan de 'Gebiedsvisie op het Leekstermeergebied'), waarin ook de waarden van dit gebied worden duidelijk gemaakt.

Ben Westerink heeft erop gewezen dat een aantal planten verdwenen of sterk teruggelopen is.

Boele merkt op dat ten gevolge van o.a. nieuwe wetgeving (mestwet, rioleringswet) in-middels enig herstel te signaleren valt. Natuurbeheer heeft alles te maken met natuurlijke systemen, zoals bijv. kwelwaterlopen die van

buiten het gebied komen. Als het kwelwater in dit gebied hoger zou zijn, zou dat de natuur ten goede komen.

Herman Sips had een duidelijk verhaal en Boele denkt ook dat er best nog mogelijkheden zijn in het blauwe gebied bij Boerakker voor meer waterberging. Dit zou goed samen kunnen gaan met natuurontwikkeling. Het gebied kan best wat meer water hebben; natuurontwikkeling en waterberging zijn goed te combineren. Dit betekent wel dat het er anders uit zal gaan zien, meer een 'roege bende'.

“Het is zo belangrijk dat we *met elkaar* dit gebied zo goed mogelijk proberen te beheren. Vandaag is er een aanzet gemaakt. We moeten één thema voor ogen houden: Hoe houden we het Westerkwartier groen en vitaal! Wat zijn de waarden waar we van uit moeten gaan, wat vinden wij daarbij belangrijk. Welke plaats heeft de natuur, welke de archeologie, welke het water, het landschap en de beleving.”

Watergentiaan

Nico Boele eindigt zijn beschouwing met te betreuren dat vandaag de ***gemeentebesturen en -raden er, ondanks een uitnodiging, niet bij zijn!***

Boele adviseert om aan hen een ***duidelijk signaal af te geven*** over (de inhoud van) deze dag; ze moeten zich realiseren dat er wel degelijk een hele grote betrokkenheid met het gebied bestaat. En een oproep aan de 4 gemeenten om samen te werken!

Hoe nu verder?

Inmiddels heeft IVN-Leek/Nietap, namens alle 20 deelnemende organisaties een petitie uit doen gaan naar de gemeentebesturen van Leek, Grootegast en Marum, in afschrift aan de gemeenteraden en regionale pers.

Bovendien wordt momenteel onderzoek gedaan naar (het oprichten van) een werkgroep die zich over de toekomst van het gebied buigt, rekening houdend met de diverse invalshoeken die op deze symposiumdag aan de orde zijn geweest – moet er een nieuwe werkgroep opgericht worden, is er misschien een bestaande werkgroep die slechts versterking behoeft, etc., etc.

Voor de bezoeker van het gebied is er inmiddels een beschreven fietsroute door het gebied ontwikkeld.

Nachtvlinderavond, 18 mei 2007

Vrijdagavond, 18 mei. Eindelijk weer eens een lekker warme dag na een serie koude en deels natte dagen. Het is 21.30 uur en nog zo'n 17 graden waar het gister rond deze tijd nog maar amper 6 graden Celsius was. Het is vrijwel windstil, het is nieuwe maan, ideaal weer dus om nachtvlinders te spotten. Een lijster in een nabijgelegen houtwal protesteert echter luidkeels tegen ons indringers en lawaaimakers.

De twee gespannen lakens met lamp zijn inmiddels opgesteld en rond 22.00 gaan de lampen aan. We zijn te gast op locatie Sintmaheerdt van zorginstelling de Zijlen in Tolbert en hebben de lakens gespannen onder een okkernotenboom (*Juglans regia*) en iets verder bij de entree van een VSB-vlindertuin. Als iets na 22.00 uur de eerste vlinders op het licht afkomen zijn er zo'n 25 aanwezigen. Het is een gemêleerd gezelschap. Deels leden van de Vlinder en Libellenwerkgroep 'Stad en Ommeland' Groningen (VLWGro), deels leden van de KNNV-Groningen/Haren, deels leden van IVN-Leek/Nietap en een aantal geïnteresseerde bezoekers.

De eerste nachtvlinder die zich laat zien tussen alle door het licht aangetrokken muggen en vliegjes is de Aangebrande spanner. Al snel volgen er meer, vooral uiltjes en spanners. De Hagendoornvlinder en Appeltak oogsten bewondering bij het aanwezige publiek. Het zijn dan ook oogstrelende vlinders. Dankzij het rustige en zwoele weer blijft het publiek lang.

Af en toe laat ook een meikever zich verleiden om op het licht af te komen. Deze grote kevers met hun borstelige antennes worden door menigeen goed bekeken.

Ondanks het mooie rustige weer, hoewel er rond 24.00 uur wel wat wind opsteekt, blijft de teller hangen bij zo'n 20 soorten nachtvlinders en een aantal andere aangetrokken insecten.

Geen superscore, maar op zich toch niet slecht. Rond 1.00 uur trekken we de conclusie dat er geen nieuwe soorten meer op het licht afkomen. Wat nu vliegt is al eerder gezien.

Weliswaar kunnen later in de nacht nog weer andere soorten vliegen, elke vlinder heeft zijn eigen vliegperiode, maar voor ons is het genoeg voor deze avond. De spullen worden afgebroken, ingepakt en rond 1.30 uur is het weer rustig en is de donkere nacht weer voor de dieren en insecten alleen.

Herman de Meijer

Onderstaand de lijst met waarnemingen

Spanners

Aangebrande spanner – *Ligdia adustata*
Appeltak – *Campaea margaritata*
Schimmelspanner – *Dysstroma truncata*
Gewone bandspanner - *Epirrhoe alternata*
Ratelaarspanner - *Perizoma albulata*
Hagendoornvlinder – *Opisthograptis luteolata*
Witte schaduwspanner - *Lomographa temerata*
Witte grijsbandspanner - *Cabera pusaria*
Gerimpelde spanner - *Macaria liturata*

Uiljes (Noctuidae)

Een Halmuiltje – *Oligia spec.*
Gewone worteluil – *Agrotis exclamationis*
Bruine snuituil – *Hypena proboscidalis*
Haarbos – *Ochropleura plecta*
Gewone breedvleugeluil – *Diarcia rubi*
Variabele grasuil - *Apamea crenata*
Drietand / Psi-uil – *Acronicta tridens* / psi

Psi-uil

Bladrollers (Tortricidae)

Een bladroller sp.

Micro's

Diverse micro's

Schietmotten (Trichoptera)

Schietmot – *Phryganea grandis* (larve is de Grote kokerjuffer)

Tandvlinders (Notodonditidae)

Dromedaris(vlinder) - *todonta dromedarius*

Beervlinders (Arctiidae)

Witte tijgervlinder (tienuursvlinder) - *Spilosoma lubricipeda*

Overige insecten:

Meikever - *Melolontha melolontha* (larve is de 'beruchte' engering)

Roomvleklieveheersbeestje - *Calvia quatuordecimguttata*

Zwart soldaatje – *Cantharis rustica*

Gaasvlieg - *Chrysopidae* sp.

Hagendoornvlinder

Appeltak

Met de Nachtwachter op stap

Zaterdagavond 20 oktober, 18.45 uur, werden de deuren van het Infocentrum Nienoord geopend. Eenentwintig ‘dagmensen’, jongeren en ouderen, verzamelden zich hier. Zij kwamen voor de nachtwandeling met de Nachtwachter, waar over aangekondigd was in de Weekbladen.

Barend van Barneveld ving ons, ‘dagmensen’ op. De ouderen kregen een kop koffie of thee en de jongeren mochten frisdrank uitkiezen. Ondertussen vertelde Barend over zijn onverwachte ontmoeting tijdens een avondwandeling met de Nachtwachter. Zij kwamen aan de praat en zo hoorde Barend wie deze vreemdeling was. Barend vertelde ons dat de Nachtwachter het daglicht schuwt, dat hij of zij zich overdag schuil houdt in een goed met bladeren afgedekte daghut en pas ’s nachts tevoorschijn komt als de zon onder is. De Nachtwachter wist veel over het nachtlevens te vertellen. Dat was een heel interessant gesprek en eigenlijk leuk om met anderen te delen.

Toen bleek dat de Nachtwachter voor een keer bereid was om een nachtwandeling met ons ‘dagmensen’ door het bos te maken en ons de

geheimen van het nachtlevens te laten ontdekken. Zo gezegd, zo georganiseerd, zo gedaan.

De kinderen vroegen heel veel aan Barend: ‘Hoe ziet de Nachtwachter eruit?’, ‘Waar woont hij of zij?’ en ‘Waarom zien we hem overdag niet?’, enz.

Rond kwart over zeven bracht Barend ons ‘dagmensen’ naar een afgesproken plek in bos Nienoord. In het begin hadden we vele praatjes, maar toen de straatverlichting ophield en het aarddonker werd om ons heen werden we heel stil. Op de afgesproken plek zagen we niemand. Tot er een lichtpuntje

naar ons toe kwam wandelen. Het lichtpuntje werd gedragen door iemand geheel in het zwart gekleed: de Nachtwachter.

Daar was ie dan! De Nachtwachter – heel vriendelijk - verwelkomde ons allen en vond het moedig van ons om zo het donkere bos in te willen gaan. De Nachtwachter vond ons wel wat bleek en erg naar de dag ruiken. Daar had zij, het bleek een zij, het volgende op gevonden: met een potje nachtsel werd onze neus zwart gepoetst en met een flesje nachtwater werd onze daglucht weg gesprengeld.

Toen konden we met de Nachtwachter op stap om de geheimen van het bos te leren kennen. Maar eerst moesten we de denkbeeldige sluier van de stilte over ons heen trekken. Zo trokken we de donkere nacht in.

We hebben leren voelen. Op een open plek met wat bomen en struiken in de omgeving kregen we per twee personen een echte nachtmaker – een blinddoek. De een begeleidde de geblinddoekte partner naar een boom of struik. Deze moest de boom of struik betasten: een dikke stam of dunne stammetjes, heeft het bladeren, is de schors ruw of bemost? Teruggekomen op het pad, mocht de nachtmaker weer af en probeerde ieder zijn boom of struik terug te vinden.

Dit lukte wonderwel.

We leerden luisteren naar het concert van de nacht. Staande in een cirkel, eventueel de ogen gesloten, luisterden we ongeveer een minuut lang in stilte naar de geluiden van de nacht. Van alle geluiden die we hoorden, mochten we er één onthouden. Daarna vertelden we elkaar wat we gehoord hadden. De een hoorde een vogelgeluid, de ander het ruisen van de wind. Weer een ander het scharrelen van een beestje. En het geluid van voorbij razende auto's. Dat laatste was wel jammer. Samen vormen al die geluiden 'het concert van de nacht'.

We gingen zoeken naar verborgen leven in de nacht. Van de Nachtwachter kregen we per twee personen een bundeltje gevangen zonlicht en een busje krekel stemmetjes. Met ons bundeltje zonlicht werden we gevraagd langs de stammen en tussen het gevallen blad op de grond schijnen. Als we wat klein levends zagen bewegen dan mochten we met ons busje krekel stemmetjes schudden. We mochten hierbij niet hard roepen: 'ik heb wat gevonden'. Nee schudden met de krekel stemmetjes. We verbaasden ons over de spinnetjes, de torretjes, de pissebedden die rondkropen. Een stel vond een holletje, vast van een muisje. Weer een ander stel zag een kikker wegspringen. Het was verrassend te zien dat er 's nachts heel wat leven is in het bos.

Op een open veld zagen we de sterren en de wolken aan de hemel. Maar, we zagen ook een flinke hoeveelheid licht in het noordoosten schijnen.

De Nachtwachter vertelde dat hij daar nooit kwam want daar wonen de 'dagmensen' van een grote stad. Deze mensen kunnen niet tegen het donker. De Nachtwachter liet ons de silhouetten van de bomen zien en vroeg ons deze met onze vinger te tekenen. Zo herkennen dieren ook de weg in het donker.

Als laatste liet de Nachtwachter ons *beleven hoe het voelt om alleen te zijn* in een echte donkere nacht. We werden uitgenodigd elk op een matje op de grond gaan zitten, elk tien passen uit elkaar. De allerjongsten mochten met een oudere samen zitten. Tien minuten lang heel stil zitten. Om je heen kijken, de boslucht ruiken, de geluiden horen. Voor sommigen was het best lang, maar echt een belevenis.

De Nachtwachter vroeg ons na elk evenement wat we ervaren hadden. Door de nachtpraattak door te geven kwam iedereen aan het woord. Een ieder had wel iets bijzonders te melden. We hadden allemaal geleerd dat er in de nacht heel veel leven is. De Nachtwachter bedankte ons allen voor de belangstelling en zei: 'misschien tot ziens, tot volgend jaar'. Waarna zij weer alleen het bos inging, op weg naar haar daghut.

Barend bracht ons terug naar de parkeerplaats bij het Infocentrum van Nienoord en gaf alle kinderen een papieren tas vol met leuke verrassingen en weetjes over de natuur.

Nachtwachter, bedankt.

Caroline Botman.

AGENDA samenvatting

Zaterdag 3 november, 9.00 – 16.00 uur.

Landelijke natuurwerkdag

Zaterdag 24 november, gehele dag

Landelijke IVN-dag 'Kijk over je grenzen' in Safaripark Beekse Bergen in Hilvarenbeek!

Woensdag 26 december, 10.00 – 12.00 uur

G.L.: Kerstwandeling

donderdag 27 december

Snertwandeling,

Vrijdagavond 18 januari 2007

Nieuwjaarsbijeenkomst

Zondag 20 januari, 10.00 uur.

G.L.: Wandeling door Lettelberter Petten

Zondag 3 februari, 14.00 – 16.00 uur.

G.L.: Concert met aansluitend winterwandeling

Zondag 17 februari, 10.00 uur.

G.L.: Knoppen en boomsilhouetten

Maandag 24 maart, 10.00 uur.

G.L.: Paaswandeling en kinderactiviteit (i.s.m. Dagbl. v.h. N.)

Zondag 30 maart, 14.00 – 15.30 uur.

G.L.: Stinzeplanten bij het Iwema Steenhuis te Niebert

Zondag 13 april, 10.00 – 13.00 uur.

G.L.: Wandeling om de Bergboezem bij Lettelbert

Woensdag 23 april, 14.00 – 16.30 uur

G.L.: Natuurmiddag voor de jeugd

Zaterdag 26 april, 6.00 – 8.00 uur.

G.L.: Vogelexcursie in Nanninga's Bosch

Zondag 4 mei, 5.00 uur

G.L.: Vroege vogelwandeling in de Lettelberter petten.

Zaterdag 17 mei, 14.00 – 16.00 uur.

G.L.: Veranderingen in het Harensche Bosch

Dinsdag 27 mei, 19.00 uur.

G.L.: Bloemenexcursie in graslanden langs Leekstermeer

Woensdag 11 juni, 19.00 uur.

G.L.: Vaarexcursie Leekstermeer noordoever

Zaterdag 4 oktober 2008

100 jaar Nederlandse Mycologische Vereniging,

Zaterdag 18 en zondag 19 oktober 2008

Groot publieksevenement op het landgoed Hoekelum bij Ede in het kader van 100 jaar Nederlandse Mycologische Vereniging.